CONSTRUCȚIA UNEI TEORII A DREPTURILOR OMULUI: ÎNTRE RAȚIUNE ȘI LEGE

THE DEVELOPMENT OF A THEORY OF HUMAN RIGHTS: BETWEEN REASON AND LAW

Rodica CIOBANU,
dr., conf. univ.
Universitatea de Stat din Moldova

Summary

The article discusses the issue of human rights from the perspective of the theoretical analysis´ trends and the problems registered in the area of the protection of human rights nowadays. The main argument is based on the fact that the debates on human rights are open as a result of some new situations that appear in people's lives, of the diversification of needs, of the claims for new demands, and of new rights. We conclude, once again, that the individuals' need to have their rights respected relates directly to the institutions' activity, which should encourage their feeling of security and self-value.

Key-words: *human rights, democratization, the theory of law, humanism, reason, law.*

„Grija pentru drepturile omului nu este funcția statului. Este a unui non-stat, o entitate din interiorul statului, este un apel la umanitate pe care statul nu îl poate asigura".

Emmanuel Levinas
The Rights of Man and the Rights of the Other

Introducere

La nivel mondial doctrina drepturilor omului a triumfat, fiind inspirată din umanismul European și având ca punct de referință filosofia drepturilor natural. Drepturile omului sunt ideologia, religia, mitul în jurul cărora s-au constituit legislații ale statelor, s-au specializat juriști, au fost elaborate politici de stat, este visul

împlinit al umanității. Drepturile omului, sunt terenul pe care cei de stânga nu mai au controverse cu cei de drepta, unde se întâlnește statul și persoana, locul unde s-au apropiat state cu democrații dezvoltate de cele în curs de dezvoltare, s-au apropiat confesiuni. Indiferent de culoare, rasă, preferințe religioase, ideologii politice împărtășite toți își revendică dreptul de a avea drepturi.

Dezbaterile asupra drepturilor omului sunt deschise ca urmare a unor situaţii noi care apar în viaţa oamenilor, a diversificării nevoilor, a cererii unor noi revendicări. În acest caz, similar aprecierii date de E. Levinas justiției după care „justiția înseamnă revizuirea constantă a justiției în așteptarea unei justiții mai bune", același lucru se poate extinde și asupra drepturilor omului. În consecință, chiar dacă secolul XX este considerat secolul triumfului drepturilor omului, acesta este și cel al marilor încălcări aduse drepturilor omului. Cu critici aduse acestui secol, cel în care trăim pare a fi cu nimic mai bun la capitolul dat. Declarațiile făcute de organismele internaționale, cazurile făcute publice de instituțiile media cu referire la încălcările drepturilor omului și cu necesitatea implementării politicilor de protecție sunt adesea tratate cu scepticis de cetățeni și trecute cu vederea de autorități de stat, drepturile omului fiind la nivel formal declarate, la nivel real adesea încălcate.

În această ordine de idei opinăm că problematica drepturilor omului rămâne a fi un subiect de interes teoretic și a practică controversată, o dimensiune sensibilă a existenței umane în formula actuală a statului și dreptului, întâlnind mai multe perspective din care sunt tratate. Cea mai des invocată rămâne a fi abordarea juridică, dat fiind faptul că a priori se consideră că încălcarea oricărui drept, aduce după sine intervenția legii, care urmează să readucă ordinea, liniștea, corectitudinea, încrederea în puterea dreptului celui căruia i-a fost încălcat. Se reușește s-au nu, e un alt aspect, legat de marea diversitate a factorilor fie de natură obiectivă, fie subiectivă care intervin în procesul de aplicare a conținului normativ existent.

Astfel, problematica drepturilor omului continuă a fi o preocupare prioritară a autorităților statale, organizațiilor

nonguvernamentale, a oamenilor de rând, un subiect de pe agenda instituțiilor media, precum și specialiștilor din multiple domenii de activitate. Totuși, indiferent de perspectiva de abordare a drepturilor omului, rămâne a fi cert un lucru, anume că toate domeniile (socialului și umanului) sunt convergente și urmăresc un singur obiectiv – asigurarea condițiilor favorabile valorificării sociale a calităților umane, a respectării drepturilor fundamentale, acestea fiind expresie a nevoilor individuale și sociale a omului-cetățean. Astfel, nevoia individului de a-i fi respectate drepturile se raportează activității instituțiilor care sunt menite să-i inspire sentimentul de siguranță și de valoare în sine, așa cum apare în formula kantiană în care *omul este un scop în sine și niciodată nu poate fi un mijloc*. În mediul nostru social, politic și juridic actual drepturile omului rămân a fi una dintre aspirațiile majore a persoanei, a statului și dreptului.

Arii de analiză și practici actuale

Mai mult de o jumătate de secol de experienţă pe care o are omenirea în condiţiile în care au fost declarate drepturile omului, a arătat că fără asigurarea drepturilor şi libertăţilor omului nu este posibilă atingerea democraţiei, statului de drept şi un nivel de dezvoltare socio-economică adecvată. Printr-o abordare retrospectivă asupra problematicii drepturilor omului, vom identifica formule prioritare de tratare, care și-au lăsat amprenta asupra modelelor teoretice actuale în care se formulează interogații despre practica drepturilor omului. În general, vom sesiza cel puțin câteva tradiții de analiză a drepturilor omului, invocate de autori [1, p.5] preocupați de studiul diverselor aspecte raportate drepturilor omului, care au parcurs umanitatea în istoria deazvoltării sale. Concomitent, trebuie să luăm în considerare și logica internă a dezvoltării spiritualității societății umane, perioadele de dezvoltare parcurse de acestea, dar și relația dialectică dintre tradiții de abordare, care au valorificat pe deplin trecerea de la simlu la complex, de la concret spre abstract, dând naștere unor formule integrate de abordare a persoanei prin referință la drepturile omului. De asemeni, orice reflecție asupra drepturilor omului „trebuie să înceapă prin a lua act de natura lor

dogmatică și prin a recunoaște că sunt articolele unui crez produs de valorile creștinătății occidentale. Dar această natură dogmatică nu trebuie să conducă la descalificarea lor. O dogmă este o resursă, poate cea mai indispensabilă vieții umane, întrucât justețea acestei vieți este ca oamenii să-i dea un sens, chiar dacă ea nu are nici un sens demonstrabil" [2, p.280].

Tradiţia filosifică, de la antichitate până la contemporaneitate a pus în centrul preocupărilor omul/persoana, accentuând și înaintând ca prioritate umanismul, a contribuit la afirmarea individului ca persoană umană, îndreptăţită să beneficieze sau să fie învestită cu drepturi proprii opozabile, în primul rând statului, cetățean al căruia este. În contextul acestei tradiții, definirea şi protecţia drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale fiecărei fiinţe umane au constituit o preocupare constantă a gânditorilor, fiecare epocă îmbogăţind conţinutul conceptului [3, p.7]. Important este că pe parcursul evoluţiei lor, drepturile omului au devenit în timp o valoare de referință, inalienabilă organizării social-statale. Ideea că drepturile omului reprezintă o noţiune potrivit căreia orice om posedă drepturi universale, inalienabile, indiferent de legislaţia în vigoare într-un stat anume sau un grup de state unde se află acesta, care n-ar fi reglementările la nivel local, legate de etnie, naţionalitate sau religie. Așa cum menționează Paraschiv R.-G. [4, 221], drepturile omului au avut la bază natura umană pozitivă şi legile naturii, însă reglementarea acestora se realizează în funcţie de nevoile convieţuirii sociale, ale progresului general, ale dezvoltării diverselor comunităţi şi evoluţiei societăţii umane.

Jurisprudența contemporană examinează dreptul natural ca parte a istoriei ideilor politico-juridice, ca mișcare intelectuală și doctrină politică care a ajuns la un final meritat prin revendicarea umanismului. Este important de remarcat că „anii 80 au marcat revenirea la umanism, regăsirea temei individului în contextul afirmării drepturilor civice ale acestuia și al resurecției drepturilor omului ca temă esențială în acțiunea politică globală" [5].

Tradiţia juridică asupra drepturilor omului prin multiple documente (*Magna Carta* (1215), *Petiţia Dreptului* (1628), *Constituţia Statelor Unite* (1787), *Declaraţia drepturilor omului şi*

ale cetăţeanului (1789), *Declaraţia drepturilor Statelor Unite* (1791) ș.a.) a contribuit la formula actuală în care sunt consfințite drepturile omului în legislația statelor contemporane. În particular, de la adoptarea *Declarației Universale a Drepturilor Omului*, s-a început un proces neîntrerupt de codificare a drepturilor omului, dezvoltarea instituţiilor şi procedurilor de promovare şi apărare a acestora, atât la nivel internațional, cât și național. Privind în ansamblu eforturile în această direcție, se poate susţine că textele internaţionale au inspirat în mod direct şi au reflectat, în totalitate sau în parte, o gamă largă de instrumente juridice complementare, necesare respectării drepturilor omului, cu implicaţii directe şi substanțiale asupra legislaţiilor naţionale ale statelor [6, p.103].

Începând cu mijlocul anilor '80, se intensifică tendința de promovare a modelelor de organizare social-statală în baza standardelor de democratizare a societății bazate pe respectarea drepturilor omului. În rezultat, am asistat la tendințe de exploarare a creșterii eficienței standardelor deja acumulate. Atenția statelor a început să se concentreze pe crearea unor mecanisme internaționale de monitorizare și elaborare a procedurilor internaționale menite să asigure standarde universale în domeniul drepturilor omului. Respectarea drepturilor omului reprezintă unul dintre standardele politice fundamentale, expres formulate de Consiliul European de la Copenhaga (1993), ale integrării în Uniune. Mai larg, în relaţiile sale economice cu statele în curs de dezvoltare, Uniunea Europeană practică aşa numita *clauză de condiţionalitate*, care se referă la respectarea drepturilor omului de către statele cărora Uniunea le acordă asistenţă şi sprijin pentru dezvoltare [7]. Astfel, Drepturile omului au devenit un concept fundamental în baza căruia este construit discursul social, politic și juridic actual. Drepturile omului au devenit rațiunea de a fi a statului de drept și un principiu indispensabil al acestuia.

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona în 2009, drepturile, libertățile și principiile prezentate în *Cartă drepturilor fundamentale a UE* au devenit obligatorii din punct de vedere juridic pentru Uniunea Europeană și pentru statele membre atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii Europene. Tratatul solicită, de

asemenea, Uniunii Europene să adere la Convenția europeană a drepturilor omului [8]. Tratatul de la Lisabona stabilește obligația: de a respecta drepturile fundamentale în interiorul Uniunii Europene; de a promova și a consolida drepturile omului în acțiunea externă a UE. Astfel, respectarea drepturilor omului este un element fundamental al tuturor relațiilor UE cu țările terțe și cu instituțiile internaționale. În pofida caracterului său internaţional şi universal, protecţia directă a drepturilor omului este o chestiune de politică naţională, standardele internaţionale în marea lor majoritate fiind aplicate direct pe teritoriul statului doar la voinţa acestuia. În rezultat, situaţia în domeniul drepturilor omului în fiecare stat în parte depinde de respectul şi conformarea la principiile relaţiilor dintre persoană şi stat, recunoscute de comunitatea internaţională; de reglementarea lor în legislaţia naţională, eficienţa şi funcționalitatea practică.

Jurisprudența drepturilor omului este din ce în ce mai voluminoasă. În același timp examinarea problematicii drepturilor omului nu este una exclusiv jurisprudențială ori legală, ea presupune o arie mult mai vastă. Făcând abstracție de sensul comun, de multe ori asimilat cu politicul și juridicul, dimensiunea morală a acestora este uneori umbrită. În acest caz, considerăm oportun de a urma un traseu logic ce include: mai întâi *înțelegerea drepturilor*, *conștientizarea dreptului de a avea drepturi* și apoi *funcționalitatea* lor. Pornind de la conceptul de *omul drepturilor omului*, vom lua în considerare conceptul de om, ca unul generic, ca subiect de drept și pentru drept, persoană juridică, om liber și cu drepturi. „Ca homo juridicus, omul drepturilor omului este în primul rând un individ, atât în sens cantitativ (unitate) cât și calitativ (unicitate) al acestui termen de origine juridică (drept roman: *indivis*) (...). Omul drepturilor omului este apoi un subiect suveran, titularul unei demnități proprii, el se naște liber, dotat cu rațiune și titular de drepturi (...). Și într-un final, omul drepturilor omului este o persoană” [2, p. 283].

Având ca reper cele menționate supra, prin aplicarea unei analize critice [9] asupra modului în care sunt tratate drepturile omului constatăm un paradox ce se află în centrul acestora, invocat

și de alți autori. Paradoxul drepturilor omului constă în capacitatea puterii de a nega autonomia indivizilor, iar drepturile omului utilizate ca mecanism de protecție a persoanei de la abuzuri din partea puterii. Drepturile omului sunt viciate din interior, fiind folosite ca instrument de protecție a individului împotriva unei puteri de stat construite după chipul unui individ, investit cu drepturi absolute. Din perspectivă argumentativă, drepturile nu există decât în legătură cu alte drepturi, formal implicând recunoașterea altora și al drepturilor lor, a rețelelor trans-sociale de recunoaștere/acord/înțelegere reciprocă. Cu siguranță, „mulți ar vrea să le fondeze pe un „adevăr științific" și se pot vedea pe ici, pe acolo spirite nobile care iau argumentul identității biologice a tuturor ființelor umane pentru a justifica egalitatea lor juridică" [2, p.281]. Fie din perspectivă critică, fie argumentativă identificăm două modalități de înțelegere, validare și legitimare a drepturilor omului: una, subiectivă (adică cea a persoanei), alta instituțională. Din perspectivă subiectivă, drepturile omului sunt extensii ale sinelui/persoanei, reprezintă recunoașterea juridică a voinței individuale, constituie subiectul de drept supus dreptului (intern și internațioanal). Astfel, reglementarea juridică contribuie, participă la transformarea omului, oferindu-i subiectivitate legală, care „poate fi dată și luată (...) și nu există nici o garanție că omul „natural" și cel „legal" vor fi identici" [10].

Omul drepturilor omului este cel care extinde continuu aria drepturilor sale în condițiile sociale în care trăiește, crează noi identități și drepturi, revendică noi domenii de activitate, construiește semnificații și caută continuu să identifice noi mecanisme de protecție juridică. „Pentru unii, drepturile omului furnizează lumii globalizate masa legii universale de care acesta are nevoie, în timp ce alții văd în ele „drepturile omului alb" care servesc la legitimarea dominației Occidentului asupra restului lumii" [2, p.280]. În consecință relațiile dintre indivizi scad, în schimb drepturile omului sunt instituționalizate, iar societățile ce și-au asumat drepturile omului le transformă în principii de organizare și legitimare, astfel se creează noi drepturi. În acest sens, drepturile omului au un anumit grad de independență în

raport cu contextul apariției lor, a procedurilor legale, a tradițiilor politice și contingențele istorice, care se pot regăsi în constituția statelor. Prin rațiunea implicată în prevederea legală are loc transferul de la subiect spre instituții.

Din punct de vedere instituțional, drepturile omului sunt în același timp principiu al statului de drept, unitate de măsură a gradului de democratizare a societății, mecanism de măsurare a eficienței instituțiilor de stat și instrument de limitare a abuzului. „În conformitate cu legislația internațională privind drepturile omului, datoria primară de a promova și proteja drepturile omului și libertățile fundamentale ține de stat. Aceasta include garantarea dreptului tuturor, în mod individual și în asociere cu alții, de a se strădui să protejeze și să realizeze drepturile omului. Cu alte cuvinte, fiecare dintre noi are dreptul de a apăra toate drepturile omului pentru toți" [11]. Drepturile sunt relaționări, implicând relații de dependență reciprocă și responsabilitate. Drepturile devin mecanisme în sine de modelare a identității subiectului, absolut necesare în condițiile în care „din nefericire nu credem în mare lucru. Fabdricăm o specie de oameni care nu cred în nimic. Dacă acest lucru continuă, vom suferi într-o zi din cauza reacției acestora..." [2, p.280]. Conform datelor *Raportului anual al UE pentru anul 2018* se indică că „într-o lume volatilă și imprevizibilă (...) într-o perioadă în care și-au făcut apariția tendințe negative grave la nivelul drepturilor omului și al democrației peste tot în lume, acțiunile pentru promovarea agendei privind drepturile omului a obținut o importanță crucială" [12].

Unii autori, menționează că în prezent discursul drepturilor omului și-a pierdut coerența și universalismul anterior. În condițiile actuale, mai degrabă i-am da dreptate lui M. Foulcault [13] care zice că „omul" este un simplu desen pe nisipurile oceanului istoriei, aflat pe punctul de a fi spulberate, decât lui Fukuyama [15] cu încredearea în triumful umanismului și al drepturilor omului. Și în concordanță cu aceasta, pare a fi logică și argumentată întrebarea formulată de C. Douzinas: „Ar trebui ca imensul decalaj dintre teoria și practica drepturilor omului să ne facă să ne îndoim în emanciparea umană prin rațiune și lege"? [10]

Odată cu căderea comunismului și obținerea de către statele fostei uniuni a independenței, drepturile omului au triumfat în state precum RM, devenind speranța cetățenilor în condiții de viață absolut noi, diferite, distincte, în condițiile de tranziție, de asimilare și implementare a standardelor democratice. Cu așteptări multiple și cu proiecte mărețe atât cetățenii de rând, cât și politicienii își construiau planuri de viitor. Astfel, așa cum în Polonia, Cehoslovacia, Germania de Est, România etc. și în RM termenul drepturile omului a obținut o nouă semnificație existențială, o nouă popularitate, o aspirație, care însă în timp nu a reușit să se înrădăcineze pe deplin. Cel puțin, la capitolul legislație, Republica Moldova, similar altor state, încă de la debutul său ca stat idependent, prin Hotărîrea nr.217-XII din 28 iulie 1990, proclamă aderarea la Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, ratifică un șir de tratate, elaborează reglementări relevante protecției drepturilor omului. În anul 2015, Republica Moldova (împreună cu alte 192 de state) s-a angajat să pună în aplicare *Agenda pentru dezvoltare durabilă 2030*, care se axează pe promovarea drepturilor omului sub multiple aspecte, luând în considerare obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD). În rezultat a fost elaborat al treilea document de politici publice care are drept scop realizarea și promovarea drepturilor omului în Republica Moldova: *Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018– 2022* (PNADO) [16]. Urmărind evoluția politicilor publice la capitolul drepturile omului avem progrese de la un document la altul, apreciat a fi mai bine structurat PNADO III, rămâne a fi ca și cele precedente „marcat de carențe importante, care le-au transformat în documente de politici formale cu impact redus” [17].

Dacă din punct de vedere formal, legislativ și ideologic drepturile omului au câștigat teren, nu și din punct de vedere a realităților trăite, în care mai persistă îndoieli, incertitudini cu referire la respectarea drepturilor omului. Încălcările înregistrate la compartimentul drepturile omului sunt cele care mai sunt prezente pe agenda dezbaterilor publice. Încă la sfârșitul secolului trecut G. Marcel scria că „viața umană nu a fost niciodată la fel de universal

tratată ca un viciu și o marfă perisabilă precum în perioada actuală" [18]. Deaceea revenind la tratarea drepturilor omului prin urmarea traseului logic ce include: mai întâi *înțelegerea drepturilor*, *conștientizarea dreptului de a avea drepturi* și apoi *funcționalitatea* lor, urmărind conținutul studiului *Percepția asupra drepturilor omului în RM,* (2016, 2017, 2018, 2019) identificăm că în rezultatul evaluării situației în țară la capitolul drepturile omului se înregistrează lacune la nivel de cunoaștere, de respectare și de apărare a drepturilor omului. Pentru anul 2016 – 95% din respondenți indică încălcarea sistematică, ori ocazională a drepturilor. Spre deosebitre de 2016, în anul 2017 se înregistrează evoluții cu referire la înțelegerea și conștientizarea drepturilor omului, mai puține progrese la compartimentul eficiență și funcționalitate. În opinia expertului Oficiului ONU din RM, O. Perean „oamenii, înțeleg că drepturile omului nu mai sunt doar declarații, dar reprezintă remedii pe care ei pot să le folosească pentru a-și îmbunătăți viața" [19]. În același timp prioritar, la compartimentul respectarea drepturilor omului se accentuiază rolul important al instituțiilor statului, iar cele mai indicate în îmbunătățirea situației este menționat Parlamentul, Guvernul, ministerele și departamentele acestora, precum și un rol major a fi considerat deținut și de instituțiile de drept, primării și APL la nivel de raion.

În *Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în RM în anul 2018* [20], prezentat de Avocatul Poporului, se menționează că în pofida unor eforturi depuse de autorități, situația în sfera drepturilor omului nu s-a îmbunătățit, iar, unele domenii, chiar s-au înrăutățit. Iar *Raportul pentru anul 2019* face referință la evenimente politice cu impact major pentru societate, ceea ce a afectat starea de lucruri în domeniul drepturilor omului. „Indiferent de situația politică din țară, orice guvernare ar trebui să acorde o atenție sporită domeniului drepturilor omului. Obligațiile statului în materie de drepturi ale omului (obligația de a respecta, obligația de a proteja și obligația de a realiza), derivă din tratatele în domeniul drepturilor omului la care Republica Moldova este parte, și care la rândul lor, în conformitate cu Constituția, sunt

superioare dreptului național. Aceste angajamente asumate de Republica Moldova trebuie să fie criterii indispensabile ale procesului de luare a deciziilor la nivel de stat, precum și de elaborare a documentelor de politici publice" [21].

In dezbaterea subiectului drepturilor omului, pe fonul multiplelor încălcări ale drepturilor omului și a tragediilor actuale (cum ar fi:Kosovo. Irak, Turcia, Ucraina) Douzinas [10, p.6] afirmă că omul trebuie să facă față celor trei conflicte: cu sine, cu ceilalți, cu natura și își exprimă regretul pentru faptul că autorii contemporani nu mai sunt interesați de istoria și teoria unei societăți bune. Mai mult chiar „trimful drepturilor omului, declarat după prăbușirea comunismului în mod paradoxal a coincis cu moartea omului (...), însoțită de cea mai „prelungită campanie de revendicare a individului în calitate de centru al lumii și de a declara libertatea, ca ideal al sistemelor juridice și politice" [10, p.17]. Iar, analiza „funcționalității și scrierea textelor despre drepturile omului trebuie dată pe mîina săracilor, a persoanelor ce au fost în detenție, a persoanelor defavorizate, a oamenilor de afaceri ce au dat faliment etc (...) nu a funcționarilor și juriștilor bogați din New York și Geneva, a căror experiență de încălcare a drepturilor omului se limitează la a fi procurat o sticlă de vin de calitate proastă" [10, p.7]. Astfel, drepturile omului trebuiesc tratate din perspectivă dublă: dimensiunea morală a drepturilor omului care implică înțelegere, conștientizare și responsabilitate; și dimensiunea juridică, care presupune eficiență și funcționalitate. Cea din urmă dimensiune (cea juridică) poate că implică mai degrabă obligații față de celălalt, decât drepturi și libertăți, adică o formulă mult mai extinsă de înțelegere a drepturilor omului, în care este recunoscută individualitatea, intersubiectivitatea, comunitatea și umanitatea concomitent.

Legislațiile contemporane, în particular Constituțiile contopesc în egală măsură „chestiuni juridice și morale, fâcând validitatea unei legi să depindă de răspunsul la probleme morale complexe, precum problema dacă o anumită lege respectă egalitatea inerentă tuturor oamenilor (…). Actul este calculat astfel încât să sporească ceea ce filosofii numesc înteres general-fiind calculat să producă

mai mult beneficiu global decât prejudiciu" [22, p.167 și p.172]. Chiar dacă omul contemporan trăiește într-o societate în care drepturile omului sunt în egală măsură ideologia, filosofia, concepția dominantă, reperul oricărui sistem social-politic, fundamentul oricărui sistem de drept totuși, din ce în ce mai des auzim voci care vorbesc despre încălcări flagrante ale drepturilor omului, în particular al dreptului la viață (cazul Andrei Brăguță în RM (2017), cazul George Floyd în SUA (2020) ș.m.a.). Aceste voci, fie cea a mijloacelor media, fie a ONG-urilor, fie a organismelor internaționale etc. ne determină să revenim, să regândim, să revizuim valorile, normele, principiile de viață individuale, instituționale și cele sociale, să vedem conformitatea interesului particular cu cel general, să abordăm acțiunea umană ca fapt social împlinit și ca expresie a legalității/ilegalității, moralității/amaralității omului contemporan. Toate acestea poate ar putea să ne ajute să înțelegem care sunt lacunele ce determină ca în secolul tehnologiilor de vârf, a societății bazate pe cunoaștere, a raționalității să înregistrăm încălcări flagrante a drepturilor omului și că asistăm la *decadența morală* umană. Ce sunt până la urmă drepturile omului - o realizare, o împlinire, ori emancipare?

Concluzii

Dacă modernitatea a idealizat puterea rațiunii și contemporaneitatea – statul de drept, atunci prin formula omul drepturilor omului se realizează întâlnirea dintre rațiune și lege, întâlnire ce nu are natură statică ci dinamică, fiind marcată de schimbările prin care trece societatea, de tranziții și procese sociale. Deaceea o teorie generală a drepturilor omului presupune și o politică de prevenire a încălcării acestora printr-o mișcare continuă de raționalizare a necesităților practice, extinderea constantă a dreptului de la cunoscut la noi realități, la noi instanțe de manifestare a persoanei și modelarea a noi identități, fapt ce validează și legitimează caracterul universal, transcultural și absolut al drepturilor omului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Miga-Beşteliu R. Protecţia internaţională a drepturilor omului: note de curs. Ed. a 5-a. Bucureşti: Universul Juridic, 2010.
2. Supiot A. Homo juridicus. București: Rosetti Educatiobal, 2011.
3. Predescu O. Protecţia internaţională a drepturilor omului. Braşov: Omnia Uni S.A.S.T., 2010.
4. Paraschiv R.-G. Mecanismele internaţionale de protecţie a drepturilor omului. Bucureşti: Pro Universitaria, 2014.
5. Renaut A. Era individului. Iași: Institutul European, 1998.
6. Potonga A., Costachi Gh. Asigurarea drepturilor omului în lume. Chișinău: Epigraf, 2003.
7. Balaur D. Protecţia europeană a drepturilor omului. Note de curs. Iaşi: Universitatea Alexandru Ioan Cuza, [online]. Disponibil: http://cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/III_Protectia_europeana_a_dr_omului.pdf.
8. https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/human-rights/.
9. Notă: *Indicăm că nu optăm pentru utilizarea și înțelegerea conceptului de analiză critică, valorificat și percepută în calitate de critică ideologică, politică etc., ci revenim la înțelesul kantian al criticismului, care prezumă condiții necesare și suficiente de existență a unei practici sau a unui discurs, în cazul nostru cel al drepturilor omului*.
10. Douzinas C. The end of human right. Oxford: Hart publishing, 2000.
11. Forst M. Raportor Special al Națiunilor Unite privind situația apărătorilor drepturilor omului în RM. 2018. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/End%20of%20mission%20Moldova%20Final%20RO.pdf.
12. *Annual Report on Human Rights and Democracy in the World 2018*. Brussels. 13 mai 2019. Disponibil: https://www.consilium.europa.eu/media/39343/human-rights-2018-eu-annual-report-adopted.pdf.

13. Foucault M. Cuvintele și lucrurile. București: Editura Rao, 2008.
14. Foucault M. Guvernarea de sine și guvernarea celorlalți. Cluj: Editura Idea Design&Print, 2013.
15. Fukuyama F. Sfârșitul istoriei și ultimul om. București: Paideia, 2016.
16. *Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022*. Hotărârea nr. HP89/2018 din 24.05.2018. Publicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 10.08.2018, nr. 295-308, art 457.
17. *Analiza planurilor Naționale de Acțiuni în Domeniul drepturilor Omului*. Promo LEX. Disponibil: https://promolex.md/wp-content/uploads/2019/01/Analiza_PNADO_17012019.pdf)
18. Marcel G. *Omul problematic.* Cluj: Editura Biblioteca Apostrof, 1998.
19. Opinia expertului ONU în RM. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/respectarea-drepturilor-omului-%C3%AEn-r-moldova-%C5%9Fi-cazurile-care-%C5%9Focheaz%C4%83-(video)/29651776.html.
20. *Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în RM în anul 2018* Disponibil: http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=9b%2BBlbWz7Eo%3D&tabid=202&language=ro-RO
21. *Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în RM în anul 2019.* Disponibil: http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=sx77oQxNwU4%3D&tabid=202&language=ro-RO.
22. Dworkin R. Drepturile la modul serios. Chișinău: Editura ARC, 1998.